

Tietosuojaan liittyvien oikeussuojakeinojen saatavuus EU:n jäsenvaltioissa

Yhteenveto

Euroopan unionin perusoikeuskirjan 8 artiklassa vahvistetaan jokaiselle yksilölle Euroopan unionissa (EU) oikeus henkilötietojen suojaan. Sen mukaan tällaisten tietojen käsittelyn on tapahduttava asianmukaisesti ja tiettyä tarkoitusta varten. Siinä varmistetaan, että jokaisella on oikeus tutustua niihin tietoihin, joita hänestä on kerätty, ja saada ne oikaistuksi. Sen mukaan riippumattoman viranomaisen on valvottava tämän oikeuden noudattamista. Perusoikeuskirjan 47 artiklassa vahvistetaan oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin sekä oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin kohtuullisen ajan kuluessa.

Tietosuojaloukkauksia voi tapahtua ja myös tapahtuu lähes missä tahansa: töissä, ruokakaupassa tai internetissä. Niistä voi aiheutua henkistä kärsimystä sekä koitua vahinkoa henkilökohtaiselle maineelle tai ihmissuhteille.

"[Potilasalaisuuden rikkomisen] seuraukset olivat vakavat. Kaikki luottamani ihmiset pettivät minut – vanhemmat, edunvalvoja ja lääkäri. Kyse on itsemääräämisoikeuden menettämisestä. [...] Koko maailmani romahti, ja minut jätettiin yksin ilman rahaa ja tukea." (Tietosuojaloukkauksen uhri, joka ei hakenut oikeussuojaa, Saksa)

Tietosuojaloukkauksen uhreilla on oikeus hakea oikeussuojaa. He voivat kääntyä kansallisen tietosuojaviranomaisen tai muiden käytettävissä olevien vaihtoehtojen puoleen ja valittaa asiasta tai hakea oikeussuojaa. Monet hakevat oikeussuojaa estääkseen vastaavan haitan aiheutumisen muille tai saadakseen tunnustuksen sille, että heidän oikeuksiaan on rikottu. Tietosuojaloukkauksen uhrit saattavat kuitenkin luopua kanteen nostamisesta, koska pelkäävät oikeudenkäynnin olevan liian pitkälinen, monimutkainen tai kallis, etenkin jos se edellyttää

asianajajan palkkaamista edustajaksi. Tietosuojaloukkauksen uhrit eivät saa välttämättä myöskään tarvitsemaansa asiantuntemusta tai neuvontaa.

Tässä Euroopan unionin perusoikeusviraston (FRA) hankkeessa on tehty EU:n laajuinen vertaileva analyysi oikeussuojakeinoista, joita on käytettävissä yksilön oikeuksien turvaamiseksi tietosuojan alalla. Sen painopiste on kahden Euroopan unionin perusoikeuskirjassa vahvistetun perusoikeuden yhtymäkohdassa. Nämä kaksi perusoikeutta ovat oikeus henkilötietojen suojaan (8 artikla) ja oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin (47 artikla). Oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin on edellytyksenä kaikkien muiden perusoikeuksien, myös tietosuojan, tehokkaalle toteutumiselle ja täytäntöönpanolle. Molempia perusoikeuksia on siis tärkeää tarkastella yhdessä.

"Ainoa oikeussuojakeino, jota pidin rohkaisevana, oli [saada] tunnustusta sille, että uhreille oli tehty vahinkoa, tai päätös, jossa todettiin, että 'se mitä sinulle on tapahtunut ei ollut oikein, ja että oikeuksiasi on loukattu'." (Uhrien tukijärjestön edustaja, Romania)

FRA:n oikeus- ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa tarkastellaan tietosuojaan liittyvien oikeussuojakeinojen käyttöä ja soveltamista sekä tietosuojarikkomuksiin liittyvän tehokkaan oikeussuojan hakemisen esteitä. FRA määrittää tutkimustulostensa perusteella oikeussuojan hakemiseen liittyvät kompastuskivet ja ehdottaa, miten ne voitaisiin poistaa. Tutkimuksen tavoitteena on edesauttaa meneillään olevaa tietosuojajärjestelmän uudistamista EU:ssa.

Tässä tiivistelmässä esitellään FRA:n tutkimuksen keskeiset tulokset, jotka on julkaistu kokonaisuudessaan raportissa "Access to data protection remedies in EU Member States" (Tietosuojaan liittyvien oikeussuojakeinojen saatavuus EU:n jäsenvaltioissa).

Oikeudellinen tausta

EU:n tietosuojadirektiivissä eli yksilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta 24. lokakuuta 1995 annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 95/46/EY taataan tietosuojan liittyvien oikeussuojakeinojen saatavuus EU:n jäsenvaltioissa vaatimalla jokaista jäsenvaltiota perustamaan riippumattoman valvontaviranomaisen.

Tehostaakseen henkilötietojen suojaa koskevan perusoikeuden toteutumista, Euroopan komissio

ehdotti vuonna 2012 EU:n tietosuojasäännösten kattavaa uudistamista. Uudistuspakettiin kuuluvat vuoden 1995 tietosuojadirektiivin korvaavaa yleistä tietosuojaa koskeva ehdotus sekä vuonna 2008 tehdyn tietosuojaa koskevan puitepäättökseen korvaavaa yleistä tietosuojadirektiiviä koskeva ehdotus.

Ehdotetulla uudistuspaketilla pyritään lisäämään kansallisten tietosuojaviranomaisten riippumattomuutta sekä vahvistamaan näiden valtuuksia oikaista tietosuojaloukkauksia.

Kuvaus haastatelluista ja haastateltujen ryhmät

Kaikki tässä tiivistelmässä esitetyt lainaukset on otettu edellä mainitusta tutkimusraportista ”Access to data protection remedies in EU Member States”. Luettavuuden parantamiseksi FRA on muuttanut hieman haastateltujen ryhmien nimityksiä tätä tiivistelmää varten. Tiivistelmässä lainatun tietolähteen kerrotaan olevan ”tietosuojaloukkauksen uhri, joka ei hakenut oikeussuojaa”, kun taas varsinaisessa raportissa näitä henkilöitä kutsutaan ”kantelun

tekemättä jättäneiksi henkilöiksi”. Oikeussuojaa hakeneita tietosuojaloukkauksen uhreja kutsutaan varsinaisessa raportissa ”kantelijoiksi”. FRA haastatteli lisäksi henkilöitä, jotka työskentelevät tietosuojaloukkauksen uhreja tukevissa järjestöissä, sekä työnantajajärjestöjen, ammattiyhdistysten tai valituslautakuntien kaltaisia ryhmiä. Tiivistelmässä esiintyvissä lainauksissa haastateltavien asema on täsmennetty, mutta varsinaisessa raportissa näihin viitataan yleisnimityksellä ”välittäjätahot”. Haastateltavia kuvailtaessa nimityksiä ”asianajajat” ja ”tuomarit” käytetään samalla tavoin sekä tiivistelmässä että varsinaisessa tutkimusraportissa.

Taulukko: Haastateltujen ja ryhmäkeskusteluihin osallistuneiden määrä

	Haastateltujen määrä			Ryhmäkeskusteluihin tai haastatteluihin osallistuneiden määrä		
	Kantelijat	Kantelematta jättäneet	Tuomarit/syyttäjät	Tietosuojaviranomaisen henkilöstö	Välittäjätahot	Asianajajat
<i>Suunniteltu vähimmäismäärä</i>	30-40			6	6	6
Alankomaat	24	9	7	6	6	5
Bulgaria	16	14	8	6	2	3
Espanja	11	3	4	5	6	6
Italia	2	9	6	7	7	7
Itävalta	7	6	5	2	7	8
Kreikka	16	15	4	7	7	5
Latvia	5	2	2	5	5	4
Portugali	7	7	6	2	3	4
Puola	15	15	6	8	8	6
Ranska	25	9	5	6	7	8
Romania	4	2	3	0	6	3
Saksa	20	6	5	6	5	4
Suomi	24	6	6	8	6	6
Tšekki	4	6	5	10	6	6
Unkari	13	19	6	9	6	5
Yhdistynyt kuningaskunta	28	2	6	10	9	4
Yhteensä	351			84	96	84

Tiedonkeruu ja tietojen kattavuus

FRA tarkasteli tutkimusta varten tietosuojalainsäädäntöä EU:n 28 jäsenvaltiossa ja analysoi lakeja ja menettelysääntöjä esittääkseen vertailevan analyysin tietosuojan oikeudellisesta tilanteesta eri puolilla EU:ta.

FRA:n monitieteellinen tutkimusverkosto Franet toteutti vuoden 2012 huhti-syyskuussa kvalitatiivisen kenttätutkimuksen 16:ssa EU:n jäsenvaltiossa, jotka olivat Alankomaat, Bulgaria, Espanja, Italia, Itävalta, Kreikka, Latvia, Portugali, Puola, Ranska,

Romania, Saksa, Suomi, Tšekki, Unkari ja Yhdistynyt kuningaskunta. Yli 700 henkilöä kuudesta kohderyhmästä haastateltiin tai osallistui ryhmäkeskusteluihin. Tutkimuksen kuusi kohderyhmää olivat kantelijat eli oikeussuojaa hakeneet tietosuojaloukkauksen uhrin; kantelematta jättäneet, kuten väitetyn tietosuojaloukkauksen kohteeksi joutuneet henkilöt, jotka päättivät olla hakematta oikeussuojaa; tuomarit; tietosuojaviranomaisten henkilökunta; välittäjätahot, mukaanlukien tietosuojaloukkauksen uhreja tukevien kansalaisjärjestöjen työntekijät; ja asianajajat.

Keskeiset havainnot ja tutkimustuloksiin perustuvat lausunnot

Tutkimustulosten perusteella EU:n toimielimillä, jäsenvaltioilla ja tietosuojaan liittyvien oikeussuojakeinojen täytäntöönpanoon osallistuvilla elimillä on FRA:n mielestä konkreettisia mahdollisuuksia parantaa niiden oikeussuojakeinojen saatavuutta ja laatua, joita tietosuojaloukkauksen uhreilla on käytettävissään EU:ssa. Näin ollen FRA ehdottaa useita toimia, joilla EU:n toimielimiä ja kansallisia vaikuttajia voidaan auttaa laatimaan ja toteuttamaan toimenpiteitä, jotka on tarkoitettu henkilö-tietojen suojan turvaamiseen ja oikeussuojan vaatimiseen loukkaustapauksissa.

Omien oikeuksien tunteminen: tietoisuuden lisääminen

Oikeussuojakeinojen tehokkuutta edistää myös se, että kansalaiset ovat paremmin perillä tietosuoja koskevista oikeuksistaan, tietosuojaloukkausten luonteesta, oikeussuojakeinoista ja siitä, miten oikeussuojakeinoja voi hyödyntää. Kansalaisten pitää pystyä tunnistamaan tietosuojaloukkaus voidakseen hakea oikeussuojaa.

FRA:n tutkimuksessa tarkasteltiin, minkä tyyppiä tietosuojaloukkauksia on olemassa, ketkä tietosuojaloukkauksia tekevät ja mitkä ovat vaikutukset tietosuojaloukkausten uhreille. Tutkimuksessa tarkasteltiin myös, mikä sai tietosuojaloukkauksen uhrin hakemaan oikeussuojaa.

Tietosuojaloukkauksen tyypit

Internetissä tapahtuva toiminta, suoramarkkinointi ja valvontakameroilla salaa tapahtuva videovalvonta olivat kenttätutkimuksen mukaan yleisimpiä tietosuojaloukkausten syitä. Hallintoelimet, lainvalvontaviranomaiset sekä rahoitus- ja terveyslaitokset ovat useimmiten vastuussa näistä loukkauksista.

Kenttätutkimuksen aikana esille otetut tietosuojaloukkaukset liittyivät yleisimmin Internetissä tapahtuvaan toimintaan. Näihin kuuluvat sosiaalinen media, verkko-ostokset, henkilötietojen vuotaminen verkkokaupoista, sähköposteihin ja tietokantoihin murtautuminen, identiteettivarkaudet, turvallisuusrikkomukset ja kansainvälisten internet-yhtiöiden tekemät henkilötietojen väärinkäyttöpaukset. Internetissä tapahtuva toiminta näyttää selvästi erittäin riskialttiina tietosuojan kannalta katsottuna.

Toinen yleinen tietosuojaloukkaus ovat suoramainonta ja kohdennettu mainonta ilman vastaanottajan suostumusta. Siinä käytetään henkilötietoja väärin joko matkapuhelinten, sähköpostin tai perinteisen postin välityksellä. Kenttätutkimuksen mukaan näihin loukkauksiin syyllistyvät usein matkapuhelinoperaattorit ja perintätoimistot. Vastaajat huomauttivat myös monenlaisesta lainvastaisesta toiminnasta, kuten henkilötietojen myynnistä kolmansille osapuolille.

Haastattelijat ottivat usein esille piilotetuilla valvontakameroilla tapahtuvan valvonnan työpaikoilla,

julkisissa tiloissa tai ruokakaupoissa. Useat eri maista kotoisin olevat vastaajat ilmoittivat joutuneensa julkisten viranomaisten harjoittaman, erikoistekniikalla tai salaa asennetuilla videovalvontalaitteilla toteutetun piilovalvonnan kohteeksi. Monet tietosuojaviranomaiset, esimerkiksi Yhdistyneessä kuningaskunnassa, ovat laatineet ohjeita videovalvontalaitteiden käytöstä.

Vastaajat mainitsivat erityisesti työnantajan ja työntekijän välisissä suhteissa muitakin mahdollisia tietosuojaloukkauksia. Näitä ovat esimerkiksi työntekijöiden henkilötietojen keruu, työnantajan tietokoneille tallennettuihin henkilötietoihin käsiksi pääseminen, henkilökortti- ja GPS-järjestelmien käyttö, kyselyjen tai kuulemisten aikana kerättyjen arkaluonteisten henkilötietojen syrjivä käyttö ja työntekijöiden tietojen paljastaminen.

Kenttätutkimuksessa todettiin myös, että taloudellista vahinkoa aiheuttavat loukkaukset ovat melko yleisiä, kuten pankkitilille murtautuminen tai luotokorttitietojen hakkerointi. Tästä huolimatta tutkimuksessa tuli esille vain muutamia kantelijoita, jotka ilmoittivat kärsineensä taloudellista vahinkoa loukkauksesta. Monissa tapauksissa vastaajat ilmoittivat asiaan liittyvien summien olleen pieniä ja niiden koskevan puheluihin, postikuluihin ja tietoihin pääsyä ja niiden muuttamisesta aiheutuneita kuluja.

Vaikutus tietosuojaloukkausten uhreihin

Vastaajien mukaan tietosuojarikkomuksista aiheutuneet vahingot ovat luonteeltaan psyykkisiä ja sosiaalisia, kuten henkinen kärsimys tai maineen kärsiminen. Joissakin tapauksissa osallistujat ilmoittivat myös taloudellisista vahingoista.

Tietosuojaloukkauksen kohteeksi joutuneet hakivat oikeussuojaa monista syistä, kuten saadakseen henkilötiedot oikaistua tai poistettua tai saattaakseen loukkauksen tekijät vastuuseen. Vastaajat ilmoittivat päämääräkseen muiden ihmisten suojelun ehkäisemällä tulevia tietosuojaloukkauksia sekä tehtyjen tietosuojaloukkauksien tunnistamisen.

Kysyttäessä, mitä vahinkoa tietosuojaloukkauksista on aiheutunut, kantelijat ja kantelematta jättäneet kuvasivat vahinkoja yleisimmin psyykkisiksi tai sosiaalisiksi. He keskittyivät joko tuntemuksiinsa tai ihmissuhteilleen tai maineelleen aiheutuneeseen vahinkoon. He kertoivat kokeneensa eriasteista henkistä kärsimystä, tulleen loukatuksi ja tunteneensa turvattomuutta, kuten vainotuksi tai valvotuksi joutumista. He tunsivat olonsa jopa avuttomaksi. He kuvasivat ammatilliselle tai henkilökohtaiselle maineelleen aiheutunutta vahinkoa,

luottamuksen menetystä ja muunlaista aineetonta vahinkoa, kuten FRA:n kenttätutkimuksessa kävi ilmi esimerkiksi Alankomaissa, Bulgariassa, Espanjassa, Italiassa, Itävallassa, Kreikassa, Latviassa, Puolassa, Saksassa ja Unkarissa. Eräs espanjalainen kantelija luonnehti tuntemuksiaan ”voimattomuudeksi vallan väärinkäytön edessä”.

“Lähtö [työstäni] teki hyvin kipeää. [...] Sydäntäni särki [...], enkä pystynyt puolustautumaan, koska en tiennyt, mitä syytöksiä minua vastaan oli tehty.”
(Tietosuojaloukkauksen uhri, joka haki oikeussuojaa, Kreikka)

Alankomaissa, Italiassa, Portugalissa, Romaniassa ja Tšekissä haastatellut mainitsivat työasioissa tapahtuneista loukkauksista aiheutuneen vahinkoa, kuten kurinpidollisia menettelyjä, työsuhteen katkeamista määrääjäksi tai lopullisesti, tai irtisanomisvaaraa. Joissakin tapauksissa vahingoiksi mainitaan taloudelliset tappiot, kuten menetetyt työtilaisuudet, lainan epääminen, terveydenhuollon tai etuuksien saamatta jääminen, korkeat asianajokustannukset tai välittömät taloudelliset tappiot, sekä taloudellisten tappioiden aiheutumisen mahdollisuus vastoin lakia kannetun vastuun vuoksi.

Osa vastaajista hakee oikeussuojaa lähinnä henkilökohtaisen tilanteensa ratkaisemiseksi. Paljon suurempi osuus pyrkii estämään loukkauksien aiheutumisen muille jatkossa; saamaan tunnustuksen sille, että loukkaus on tapahtunut, tai saamaan tietosuojaloukkaukset loppumaan tai tekijät vastuuseen. Taloudellinen korvaus ei ole pääasiallinen peruste oikeussuojan hakemiselle. Vastaajat mainitsevat perusteeksi useimmiten tulevien tietosuojaloukkausten ehkäisemisen, tiedon lisäämisen, virheellisen käytännön lopettamisen, perusoikeuksien puolustamisen, opetuksen antamisen [asianomaisille viranomaisille], toimivaltaiselta viranomaiselta saadun tunnustuksen tietosuojaloukkauksen tapahtumisesta tai tekijän vastuuseen saattamisen.

Vastaajien mielestä sekä ammattilaiset että tietosuojaloukkausten uhrit eivät ole riittävästi perillä tietosuojaloukkauksiin liittyvistä kysymyksistä. Monilla EU:n jäsenvaltioilla on kuitenkin omia tiedotuskampanjoitaan aiheeseen liittyen.

FRA:n lausunto

Tietosuojaloukkausten uhreilla ei ole tietoa tietosuojaloukkauksista eikä käytettävissä olevista oikeussuojakeinoista. Nämä FRA:n kenttätutkimuksen havainnot vahvistavat FRA:n aiempien tutkimusten päätelmät.

Kuten vuonna 2010 julkaistussa FRA:n raportissa "Data protection in the European Union" (Tietosuoja Euroopan unionissa) todetaan, tietosuojalainsäädäntöä koskevan tiedon lisääminen on asiaankuuluvien toimielinten, kuten kansallisten tietosuojaviranomaisten, tärkeä tehtävä. Vastaava tiedonpuute EU:n syrjinnän vastaisen lainsäädännön kohdalla tuotiin esille vuonna 2012 julkaistussa FRA:n raportissa "Access to justice in cases of discrimination" (Oikeussuojakeinojen saatavuus syrjintätapauksissa) sekä vuonna 2013 annetussa EU:n tasa-arvodirektiivejä koskevassa FRA:n lausunnossa. Tiedonlevitystoimenpiteet ovat tarpeen kaikille kansalaisista tuomareihin. Kaikkialla EU:ssa on tarpeen lisätä merkittävästi tietoa tukijärjestöistä, joiden puoleen kantelija voi kääntyä tietosuojaloukkausta koskevaa kantelua tehdessään.

EU voisi edistää ja mahdollisesti myös tukea taloudellisesti tiedotuskampanjoita EU:n jäsenvaltioissa. Lisätäkseen alan ammattilaisten asiantuntemusta tietosuojasäännöksistä FRA laati yhdessä Euroopan neuvoston ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen kanssa Euroopan tietosuojalainsäädäntöä koskevan käsikirjan.

EU:n jäsenvaltiot voisivat harkita toteuttavansa tarvittavia toimenpiteitä lisätäkseen kansalaisten tietoisuutta käytettävissä olevien valitusmekanismien, etenkin tietosuojaviranomaisten, olemassaolosta ja toimintatavoista. Lisäksi tietosuojaviranomaiset voisivat kiinnittää erityistä huomiota julkisen kuvansa kehittämiseen riippumattomana tietosuoja koskevan perusoikeuden valvojana, ja niiden pitäisi lisätä myös tietosuoja-asioita koskevaa tiedotustoimintaansa.

Oikeussuojan hakeminen: tietosuojaviranomaisista vahvempia

Tietosuojaloukkausten vuoksi oikeussuojaa hakevat henkilöt kääntyvät useimmin tietosuojaviranomaisen puoleen, jotka ovat monissa tapauksissa ainoa asiaankuuluva oikeussuojakeino. Tämä edellyttää, että tietosuojaviranomaisille annetaan valtuudet tarjota kunnollisia ja kattavia palveluja.

Vuoden 1995 tietosuojadirektiivissä säädetään tietosuojaviranomaisen valtuuksista ja annetaan niille

tutkintavaltuudet sekä valtuudet puuttua asioihin tietosuojaloukkausten ehkäisemiseksi. Tietosuoja-viranomaisilla on merkittävä asema tietosuojaloukkausten oikaisemisessa, ja usein ne ovat tietosuojaloukkauksen uhrien ensimmäinen yhteydenoton kohde. Tämä tehtävä otetaan usein huomioon kansallisissa tuomioistuimissa. Esimerkiksi Suomessa syyttäjillä ja tuomioistuimilla on velvollisuus antaa tietosuojaviranomaiselle mahdollisuus tulla kuuluksi asioissa, jotka koskevat Suomen henkilötietolain vastaista menettelyä.

Tietosuojaviranomaisten aseman vahvistaminen

Välittäjätahojen pääasiallinen kritiikki kansallisia tietosuojaviranomaisia kohtaan kohdistui kehoon viestintään, avoimuuden puutteeseen sekä riittämättömiin toimiin yleisen tietoisuuden lisäämiseksi. Osa myös kyseenalaisti viranomaisten riippumattomuuden, lähinnä mahdollisten poliittisten nimitysten vuoksi.

Tietosuojaviranomaisen henkilöstö otti itse esille kysymyksen niiden päätösten täytäntöönpanosta: viranomaisilla on hyvin rajallinen kyky varmistaa päätösten täytäntöönpano. Näin on myös silloin, kun kyseessä on julkishallinnon harjoittama laitton tietojenkäsittely. Henkilöresurssien ja taloudellisten resurssien puute haittaa kansallisten tietosuojaviranomaisen edustajien mukaan oikeussuojakeinojen käytännön toimivuutta ja vaarantaa niiden toiminnan laadun.

Tietosuojaviranomaiset voivat antaa määräyksiä tietosuojaloukkausten oikaisemiseksi tai määrätä sakkoja, joskin valtuudet ja niiden tosiasiallinen käyttö vaihtelevat suuresti EU:n jäsenvaltioissa. Valtuuksiin kuuluvat muodolliset varoitukset, erityiset määräykset, kiellot, toimiluvan epääminen, muut rahamääräiset seuraamukset tai asian saattaminen toimivaltaisen kansallisen tuomioistuimen tai syyttäjän käsiteltäväksi.

"Joskus ihmiset valittavat oikeusasiamiesmenettelystä, kun he eivät tiedä, mikä sen tarkoitus ja päämäärä tosiasiallisesti on ja mitkä ovat sen rajoitukset. Silloin selitämme heille, ettei meillä ole valtuuksia esimerkiksi mennä ja katkaista videokameran virtajohtoa. Joten kyllä, joskus menettely on tosiaan ymmärretty väärin, ja asian ratkaisemiseksi se on vain vietävä oikeuteen." (Tietosuojaviranomaisen henkilöstöön kuuluva työntekijä, Itävalta)

Oikeusviranomaiset voivat määrätä suurimmassa osassa EU:n jäsenvaltioista rikosoikeudellisia seuraamuksina sakon tai vankeutta. Vankeustuomion kesto ja sakon suuruus vaihtelevat EU:n jäsenvaltioissa. Joidenkin kenttätutkimuksen vastaajien,

tarkemmin sanottuna Kreikassa haastateltujen tuomareiden, mielestä seuraamusten ankaruus edistää tuomioistuinmenettelyllä saatujen tulosten tehoa.

Vaikka tietosuojaviranomaisilla on tavallisesti monia vaihtoehtoja käytettävissään, ne määräävät tietosuojaloukkauksen yhteydessä yleensä sakon tai muun rahallisen seuraamuksen, kuten käy ilmi tiedoista 19:stä EU:n jäsenvaltiosta. Kansallisessa lainsäädännössä säädetään usein määrättävän sakon suuruudesta, ja monissa EU:n jäsenvaltioissa erotetaan toisistaan luonnolliset henkilöt eli yksityishenkilöt ja oikeushenkilöt eli yhtiöt. Sakon suuruutta voidaan usein korottaa, jos kyseessä on toistuva loukkaus tai jos tilanteessa on tapahtunut useita loukkauksia.

”Enin arvostelu ei kohdistu siihen, ettemme ole riippumattomia, vaan se kohdistuu siihen, ettei tietosuoja toimi. Kun kantelijat eivät saa oikeussuojaa, he toteavat: ‘Se siitä tietosuojasta.’ Näin on syntynyt kuva hampaattomasta tiikeristä, paperitiikeristä. [...] Tästä syystä määräysten antamisvaltuus oli meille tärkeä. Sillä, mitä saavutetaan ja saadaan aikaan, on merkitystä, ei vain sakkorangaistusten antamisella.”
(Tietosuojaviranomaisen henkilöstöön kuuluva työntekijä, Saksa)

Euroopan komission ehdottama asetus vahvistaisi EU:n lainsäädännössä näiden viranomaisten valtaa määrätä hallinnollisia seuraamuksia, kuten sakkoja ja muita rahallisia seuraamuksia. Vaikka suurimmalla osalla tietosuojaviranomaisista on jo tällaiset valtuudet, FRA:n tutkimuksen mukaan ehdotettu asetus lisäisi suurimpien sakkojen suuruutta merkittävästi siten, että enimmäismääräksi tulisi 1 000 000 euroa tai 2 prosenttia yrityksen vuotuisesta kokonaisliikevaihdosta.

Oikeussuojan hakeminen tietosuojaviranomaisten kautta

Tutkimukseen kuuluneissa EU:n 16 jäsenvaltiossa valtaosa kantelijoista oli hakenut oikeussuojaa kansallisen tietosuojaviranomaisen kautta. Tämä on suosituin vaihtoehto myös niiden mielestä, jotka harkitsivat oikeussuojan hakemista, mutta jostain syystä jättivät sen tekemättä. Kantelijat ilmoittivat valinneensa tietosuojaviranomaisen muiden vaihtoehtojen joukosta monista syistä, joita olivat esimerkiksi pienemmät kustannukset, nopeammat ja yksinkertaisemmat menettelyt, yksittäisten henkilöiden mahdollisuus käynnistää menettely ja käydä se läpi ilman asianajajaa, neuvojen saaminen, viranomaisten toimivalta ja muiden menettelyjen rajallinen saatavuus.

Tutkimukseen osallistuneet kantelijat olivat haluttomampia aloittamaan oikeudenkäyntiä sen suurempien kustannusten, pidemmän keston ja asianajajan palkkaamisen oletetun välttämättömyyden vuoksi. Rikosoikeudellisia toimenpiteitä sovelletaan joissakin tapauksissa, mutta muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta niitä käytetään vain harvoin tutkimuksessa mukana olleissa EU:n jäsenvaltioissa.

”En tuolloin ajatellut oikeussuojaa tai korvauksia. Olin tyytymätön siihen, että yritys luulee voitavansa tehdä saamalla henkilötiedoilla, mitä haluaa. Halusin tehdä siitä lopun. Halusin, että tietoni poistetaan.”
(Tietosuojaloukkauksen uhri, joka haki oikeussuojaa, Latvia)

Oikeussuojakeinon valinta riippuu saatavilla olevista tiedoista (joita on usein liian vähän) sekä saaduista neuvoista. Tietosuojaloukkauksen kohteeksi joutuneet voidaan jakaa kahteen ryhmään sen mukaan, miten hyvin he ovat perillä asioista. Valtaosa haastatelluista kertoi, ettei heillä ollut tarpeeksi tietoa. Hyvin tietoja saanut selvä vähemmistö haastatelluista ilmoitti saaneensa riittävästi tietoa ammatillisen (usein oikeudelliseen alaan liittyvän) taustansa tai aiemman kokemuksensa vuoksi.

FRA:n lausunto

Tietosuojaviranomaiset ovat keskeisiä toimijoita tietosuojaan liittyvien oikeuksien suojaamisessa ja niillä on tärkeä asema valtaosassa tietosuojakantelujen käsittelyssä. Lisätoimilla on varmistettava, että asia on käytännössä mahdollista saada tehokkaasti tietosuojaviranomaisten käsiteltäväksi.

Tietosuojaviranomaisten riippumattomuutta on vahvistettava EU:n lainsäädäntöä uudistamalla. Tietosuojaviranomaisten valtuuksia ja toimivaltaa olisi lisättävä, ja niiden tukena olisi oltava riittävästi taloudellisia resursseja ja henkilöstöä, johon kuuluu monipuolisesti päteviä ammattilaisia, kuten koulutettuja tieto- ja viestintätekniikan erikoisosaajia ja päteviä asianajajia.

Euroopan parlamentti ja Euroopan unionin neuvosto ehdottavat asetusta yksilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta. Tällä yleisellä tietosuoja-asetuksella pyritään yhdenmukaistamaan tietosuojalainsäädäntöä ja vahvistamaan tietosuojaviranomaisten kykyä korjata loukkauksia.

Tietosuojan vahvistamiseen voisi sisältyä takeet tietosuojaviranomaisten tekemien päätösten tehokkaasta täytäntöönpanosta ja menettelyjen kohtuullisesta kestosta (ks. myös syrjimättömyyteen liittyvä vuonna 2012 julkaistu FRA:n raportti "Access to justice in cases of discrimination in the EU: steps to further equality" (Oikeussuojakeinojen saatavuus syrjintätapauksissa EU:ssa: toimet yhdenvertaisuuden lisäämiseksi)). Näin tietosuojaviranomaiset pysyisivät jatkossakin ensisijaisena tahona, johon otetaan yhteyttä tietosuojaloukkausten yhteydessä, ja samalla yksinkertaistettaisiin olemassa olevia oikeussuojan hakemisen väyliä ja pienennettäisiin kokonaiskustannuksia, vähennettäisiin viivästyksiä ja karsittaisiin muodollisuuksia (ks. Vuonna 2012 annettu lausunto "FRA Opinion on the proposed data protection reform package" (FRA:n lausunto ehdotetusta tietosuojalainsäädännön uudistuspaketista)).

Tietosuojaviranomaisten auktoriteetin ja uskottavuuden vahvistamiseksi niille olisi annettava merkittävä asema tietosuojajärjestelmän täytäntöönpanossa siten, että niillä olisi valtuudet joko määrätä seuraamuksia tai aloittaa seuraamuksiin mahdollisesti johtavia menettelyjä (ks. myös vuonna 2010 julkaistu FRA:n raportti "Data protection in the European Union: the role of national data protection authorities" (Tietosuoja Euroopan unionissa: kansallisten tietosuojaviranomaisten asema)).

Tämä näkemys vastaa havaintoja muista elimistä, jotka eivät ole tuomioistuimia (esimerkkinä tasa-arvoelimet). Tämä käy ilmi vuonna 2013 annetusta EU:n tasa-arvodirektiivejä koskevasta FRA:n lausunnosta (s. 3):

"Se, miten hyvin kantelumenettelyt täyttävät tapahtuneen vahingon korjaamiseen liittyvän tehtävänsä ja ehkäisevät tietosuojaloukkauksia, riippuu siitä, pystyvätkö riidanratkaisuelimet määräämään tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia seuraamuksia" ja "kansalaisjärjestöille ja tasa-arvoelimille annettava mahdollisuus nostaa kanteita tuomioistuimessa tai suorittaa tutkintaa [...] voisi auttaa täytäntöönpanossa."

Tietosuojaviranomaisia kannustetaan olemaan avoimempia sekä viestimään tehokkaasti kansalaisten kanssa, tarjoamaan tarvittavaa tietoa ja helpottamaan oikeussuojakeinojen saatavuutta käytännössä. Lisäksi, kuten tuodaan esiin vuonna 2010 julkaistussa FRA:n raportissa kansallisten tietosuojaviranomaisten asemasta EU:ssa, tietosuojaviranomaisten "pitäisi edistää tiiviimpää yhteistyötä ja hyödyntää synergiaetuja muiden perusoikeuksien valvojen kanssa [...] muodostumassa olevassa EU:n perusoikeusrakenteessa" (s. 8). Tällaiset toimet parantaisivat kuvaa tietosuojaviranomaisista, niiden tehokkuudesta ja riippumattomuudesta ja ne lisäisivät kansalaisten luottamusta.

Tuen tehostaminen: kansalaisjärjestöille vahvempi asema

Kenttätutkimuksen perusteella kansalaisjärjestöt näyttävät tärkeänä tietojen, neuvonnan, lainopillisen avun ja etujen ajamisen lähteenä. Ne tuovat arvokkaan lisän lakimääräiseen tietosuojakehykseen. Ne myös lisäävät tietoisuutta ja tuovat julki tietosuojaan liittyviä ongelmia ja mahdollisia ratkaisuja. Tällaisia organisaatioita on kuitenkin liian vähän, mikä rajoittaa ihmisten mahdollisuutta oikeussuojakeinojen käyttöön käytännössä.

Kenttätutkimuksesta käy ilmi, että on vain harvoja kansalaisjärjestöjä, jotka pystyvät tarjoamaan kattavia ja hyvin esille tuotuja palveluja ja jotka ovat profiloituneet julkisuudessa tietosuojan alalla. Tämä rajoittaa ihmisten mahdollisuutta tietosuojakeinojen käyttöön käytännössä.

”Annamme yhteistyökumppaneidemme kanssa neuvontaa eri aloilla, joita ovat lainsäädäntö, verotus, parhaat vaihtoehdot ja jopa luottamukselliset asiat. Kun meihin otetaan yhteyttä, pyrimme kertomaan oikeuksista ja siitä, mitä oikeudellisia välineitä voidaan käyttää kyseisten ongelmien ratkaisuun. Toisinaan ryhdymme sen sijaan toimeen, etenkin nyt kun ryhmäkanteen nostaminen on mahdollista, jos asia saattaa koskea useita henkilöitä.”

(Tietosuojaloukkauksen uhrien tukijärjestön edustaja, Italia)

FRA:n kenttätutkimuksessa 16:ssa EU:n jäsenvaltiossa kansalaisjärjestöjä tai välittäjätahojä edustavia haastateltavia oli vaikeaa löytää. Valtaosassa maista oli haasteellista löytää edustajia järjestöistä, jotka käsittelisivät erityisesti tietosuoja-asioita ja tukisivat tietosuojaloukkauksen uhreja tai joilla olisi paljon kokemusta alalta.

Kenttätutkimuksen aikana haastatellut välittäjätahot ilmoittivat antavansa tietosuojaloukkauksen kohteeksi joutuneille yksittäisille henkilöille pääasiassa

neuvoja ja tietoa oikeuksista ja käytettävissä olevista oikeussuojakeinoista. Ne myös auttoivat henkilöitä kantelujen tekemisessä. Muita vastaajien mainitsemia asioita olivat toiminta valistuksen, tutkimuksen ja koulutuksen parissa. Osa toi esille tiedon lisäämisen mediakampanjoiden, artikkeleiden ja julkaisujen kautta sekä valvonnan ja lobbaustoiminnan.

”Päätehtävänä on jakaa tietoa, joten annamme lehtien, verkkosivujen, tiedotusvälineiden ja erilaisten julkaisujen kautta vastauksia monissa kysymyksissä, myös tässä [tietosuoja-asioissa]... Toiseksi tarjoamme neuvoja niitä pyytävälle ja asiasta kiinnostuneille henkilöille, joille annamme tietoa heidän oikeuksistaan ja erilaisista menettelyistä. Sitten ohjaamme asiat tarvittaessa asianmukaisten viranomaisten käsiteltäväksi [...] Sen jälkeen toimimme vielä oikeudellisena edustajana ja edustajana oikeudenkäynneissä. Tämä on meille hyvin tärkeä kuluttajien edustamista koskeva oikeus.”

(Tietosuojaloukkauksen uhrien tukijärjestön edustaja, Bulgaria)

FRA:n lausunto

Raportissa tuodaan esille välittäjätahojen merkitys tiedon, neuvojen sekä oikeudellisen avun ja edustuksen lähteenä. Vain harvat kansalaisjärjestöt pystyvät kuitenkin tarjoamaan kattavaa palvelua tietosuojaloukkauksen kohteeksi joutuneille. EU:n ja sen jäsenvaltioiden olisi lisättävä kansalaisjärjestöille ja riippumattomille elimille annettavaa rahoitusta, jotta nämä voivat auttaa oikeussuojaa hakevia tietosuojaloukkauksen uhreja.

Tietosuojaloukkauksen uhrin eivät useinkaan ole halukkaita nostamaan kanteita. Täytäntöönpanoa voisi edesauttaa suuresti, jos kansalaisjärjestöille annettaisiin mahdollisuus nostaa kanteita tuomioistuimissa tai suorittaa tutkintaa. Kuten FRA on jo korostanut muissa raporteissaan ja lausunnoissaan, ja kuten tässä raportissa esitetyistä havainnoista vahvistuu, asiavaltuutta koskevat tiukat säännökset estävät kansalaisjärjestöjä osallistumasta suoremmin perusoikeuksien rikkomista koskeviin riita-asioihin (ks. Vuonna 2011 julkaistu FRA:n raportti ”Access to justice in Europe: an overview of challenges and opportunities” (Oikeussuojakeinojen saatavuus Euroopassa: yleiskatsaus haasteisiin ja mahdollisuuksiin) sekä vuonna 2012 julkaistu FRA:n raportti ”Access to justice in cases of discrimination in the EU: steps to further equality” (Oikeussuojakeinojen saatavuus syrjintätapauksissa EU:ssa: toimet yhdenvertaisuuden lisäämiseksi).

Ehdotettua tietosuojan uudistuspakettia koskevassa vuonna 2012 annetussa FRA:n lausunnossa todetaan erityisesti, että EU:n pitäisi harkita asiavaltuutta koskevien säännösten höllentämistä, jotta yhteisen edun puolesta toimivat järjestöt voisivat nostaa tietosuojakanteen tapauksissa, joissa loukatut eivät todennäköisesti nosta kannetta rekisterinpitäjää vastaan kustannusten, leimautumisen tai muiden tietosuojaloukkauksen uhreille mahdollisesti aiheutuvien rasitteiden vuoksi. Kuten oikeussuojakeinojen saatavuutta koskevissa FRA:n raporteissa korostetaan, näin varmistettaisiin, että strategisesti merkittävät tapaukset käsitellään oikeudessa, mikä vahvistaisi tietosuojalainsäädännön noudattamisen kulttuuria. Asiavaltuutta koskevien säännösten laajentamiseen tällä tavoin olisi yhdistettävä lisätakeet, joilla saadaan tasapainotettua oikeussuojan tehokas saatavuus ja perusteettomista oikeudenkäynneistä aiheutuvat rasitteet. Komissio on ehdottanut yleisessä tietosuoja-asetuksessa eräänlaisten kollektiivisten oikeussuojakeinojen käyttöönottoa.

Esteiden raivaaminen: kustannusten pienentäminen ja todistustaakan helpottaminen

FRA:n tutkimuksessa pyrittiin määrittämään tekijät, joiden vuoksi tietosuojaloukkauksen uhrit eivät hae oikeussuojaa. Asiantuntevan avun ja tuen puuttumisen lisäksi tiellä paljastui olevan useita esteitä, kuten kustannukset, oikeudenkäyntien liian pitkä kesto ja todistustaakkaa koskevat vaatimukset etenkin Internetiin liittyvissä tietosuojaloukkauksissa.

Vastaajien mielestä oikeudenkäynti- ja asianajokulut ovat tietosuojan alalla merkittävä oikeussuojakeinojen saatavuuden este. Pitkälliset menettelyt, joiden lopputulos on epävarma, ovat taipuvaisia kasvattamaan kustannuksia, minkä vuoksi kustannukset saattavat ylittää mahdolliset hyödyt.

Haastatellut kantelijat, välittäjätahot ja asianajajat ilmoittivat haastateltuja tuomareita useammin, että todistustaakka oli ongelma. He kertoivat riittävän ja kattavan näytön esittämiseen liittyvistä ongelmista etenkin Internet-pohjaisen toiminnan kohdalla.

Oli oikeastaan ennustettavissa, että tietosuojaloukkauksen uhrit suosivat sellaisia oikeussuojakeinoja, joista ei aiheudu kustannuksia. Kenttätutkimuksen tulokset lähes kaikissa tutkimuissa 16:ssa EU:n jäsenvaltiossa paljastivat, että kustannukset ja kustannusriski olivat yksittäisten henkilöiden suurin huolenaihe heidän tehdessä päätöstä kanteen nostamisesta tai asian eteenpäin viemisestä.

Esimerkiksi asianajokulut saivat tietosuojaloukkauksen kohteeksi joutuneet henkilöt usein luopumaan kanteesta. Koska oikeudellisen avun merkitys tietosuojatapauksissa on hyvin suuri, maksuttoman oikeudellisen avun saatavuus ja käyttömahdollisuus on keskeistä päätettäessä tietyn oikeussuojakeinon käyttämisestä. Oikeudellinen apu ja muut keinot, joilla oikeussuojakeinoista saadaan maksuttomia, lisäävät ihmisten mahdollisuutta käyttää näitä keinoja. Kenttätutkimuksen perusteella oikeussuojakeinojen rajallinen saatavuus johtuu oikeusavun vähyydestä.

”Kantelijat haluaisivat tehdä kaiken tehtävissä olevan (nostaa rikosoikeudellisen tai siviilioikeudellisen kanteen, vaatia korvausta, saattaa asian korkeimpaan oikeuteen), ellei siitä aiheutuisi kustannuksia. Mutta kun asiasta aiheutuu kustannuksia, he eivät halua tehdä muuta kuin ottaa yhteyttä Espanjan tietosuojaviranomaiseen, jonka menettely on maksuton, huolimatta siitä, että tällä menettelyllä on rajoituksensa.” (Asianajaja, Espanja)

Jos asianajaja ei ole oikeudenkäynnissä pakollinen, kantelija voi vähentää kustannuksia huomattavasti edustamalla itseään. Itsensä edustaminen ei kuitenkaan ole välttämättä suositeltavaa, koska kyseinen lain ala on monimutkainen. Se antaa kuitenkin kantelijoille mahdollisuuden nostaa kanteen, jota he eivät muussa tapauksessa nostaisi.

Asiaan liittyvät vielä myös tuomioistuinmenettelyjen korkeat kustannukset. Niiden vuoksi kantelijat jättivät asian usein viemättä tuomioistuinten käsiteltäväksi, vaikka voisivat saada jutun voittaessaan korvauksia. Tutkimuksessa mukana olleissa monissa EU:n jäsenvaltioissa vastaajat pitivät siviiliprosessin korkeita kustannuksia, myös oikeudenkäyntikustannuksia, ongelmallisina. Näin oli esimerkiksi Alankomaissa, Espanjassa, Italiassa, Itävallassa, Kreikassa, Portugalissa, Puolassa, Ranskassa, Saksassa, Unkarissa ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa.

”Siviiliprosessissa edustajana toimii asianajaja, mutta monet asianajajat eivät tunne tätä lakia. Jos tarvitsit asianajajan, siviiliprosessit tulevat yksinkertaisesti liian kalliiksi. [...] Siviiliprosessit maksavat helposti tuhansia euroja, mikä on paljon.” (Tuomari, Alankomaat)

Toinen este kanteen nostamiselle on todistustaakka. Valtaosa kenttätutkimuksessa mukana olleissa 16:ssa EU:n jäsenvaltiossa haastatelluista kantelijoista mainitsi ongelmana vaikeudet esittää riittävästi kattavaa näyttöä. Espanjassa, Kreikassa, Latviassa, Portugalissa, Romaniassa ja Tšekissä haastatellut kantelijat ottivat esille todistustaakan esteenä oikeussuojan hakemiselle tietosuojan alalla. Ongelmat kohdistuvat vaikeuksiin, joita on tietosuojaloukkausten toteen näyttämässä, lähinnä kun on kyse Internet-pohjaisesta toiminnasta, sekä useisiin käytännön esteisiin, jotka liittyivät näytön hankkimiseen tietosuojan alalla. Haastatellut asianajajat ja välittäjätahot olivat samaa mieltä, mutta tuomarit esimerkiksi Portugalissa ja Romaniassa pitivät todistustaakkaa kohtuullisena.

FRA:n lausunto

Tietosuojaloukkauksen uhrin jättävät kanteen nostamatta monista syistä, muun muassa kustannusten ja tietosuojarikkomuksen toteen näyttämiseen liittyvien vaikeuksien vuoksi. EU:n jäsenvaltioiden olisi harkittava tuenannon edistämistä oikeusapukeskusten tai pro bono-oikeusavun kautta. Näillä tukimekanismeilla olisi täydennettävä asianmukaisten resurssien turvin toimivaa oikeusapujärjestelmää, ei korvattava sitä.

Neuvonta: tietosuoja koskevan lainopillisen asiantuntemuksen lisääminen

Tutkimuksessa paljastui, ettei oikeusalan ammattilaisilla ole riittävästi asiantuntemusta tietosuojan alalta. Pitkällisten, monimutkaisten, kalliiden ja aikaa vievien menettelyjen lisäksi kunnollisen asiantuntija-avun harvinaisuus saa monet tietosuojaloukkauksen uhrin luopumaan oikeussuojan hakemisesta. Asianajajien ja tuomareiden ammatillisen osaamisen lisääminen tietosuojakysymysten alalla auttaisi tuomaan tarvittavaa asiantuntemusta saataville ja se nopeuttaisi päätöksentekoa sekä lyhentäisi menettelyjen kestoa.

Oikeusalan ammattilaiset toivat itse esille, että alalla on liian vähän asiantuntevia ammattilaisia ja vain harvat tapaukset päättyvät oikeuden käsiteltäväksi, mikä sopii yhteen sen kanssa, että tutkimushankkeessa oli vaikeuksia löytää tuomareita ja asianajajia haastateltaviksi.

”Liitossa on hyvin vähän tietosuojaan erikoistuneita asianajajia.” (Asianajaja, Yhdistynyt kuningaskunta)

Asiantuntevan asianajopalvelun ja neuvonnan puute, pitkäkestoiset ja aikaa vievät menettelyt ja asiaan liittyvät kustannukset saattavat saada tietosuojaloukkauksen uhrin luopumaan asiansa eteenpäin viemisestä. Myös monimutkaiset prosessit, tiedon puute ja asiantuntevan tuen riittämättömyys heikentävät yksittäisten henkilöiden halua hakea oikeussuojaa tietosuojaloukkausten yhteydessä.

Kaikissa EU:n jäsenvaltioissa kansalaisilla on mahdollisuus saattaa tietosuojaloukkaukset tuomioistuimen käsiteltäväksi. Kun tuomioistuinmenettely on käynnistetty, mahdollisia lopputuloksia on useita sen mukaan, miten vakavasta tietosuojaloukkauksesta on kyse ja minkä tyyppinen tuomioistuinmenettely on aloitettu (siviili- ja hallinto-oikeudellinen vai rikosoikeudellinen).

”Teoriassa kantelija voi nostaa kanteen aina myös omillaan, mutta en suosittelisi sitä kenellekään. Se on ihan yhtä suosittelavaa kuin aivoleikkauksen tekeminen omakätisesti.” (Asianajaja, Suomi)

Kenttätutkimuksesta kävi ilmi, että EU:n jäsenvaltioissa on havaittavissa kaksi suuntausta, joilla on vaikutusta oikeudenkäynnin tehokkuuteen. Tietosuojaloukkauksia saatetaan vain harvoin oikeuteen, minkä vuoksi tuomareilla ei ole osaamista eikä kokemusta tietosuojan alalta. Tämä johtaa puolestaan tietosuojakysymysten marginalisoitumiseen sekä siihen, ettei niitä pidetä ensisijaisina koulutus- ja tiedotusohjelmissä.

FRA:n lausunto

Oikeusalan ammattilaiset hoitavat vain harvoin tietosuojaloukkauksia koskevia tapauksia, joten he eivät tunne asiassa sovellettavia oikeudellisia menettelyjä ja takeita. Alaan erikoistuneista tuomareista on pulaa.

EU voisi tukea taloudellisesti asianajajien ja tuomareiden koulutusta jäsenvaltioissa tietosuojalainsäädännön ja sen täytäntöönpanon alalla. EU:n jäsenvaltioiden pitäisi pyrkiä vahvistamaan tuomareiden ja asianajajien ammattitaitoa tietosuojakysymyksissä järjestämällä koulutusta ja painottamalla tietosuojakysymyksiä oikeustieteellisen alan koulutusohjelmissä. Tämä lisäisi riittävän pätevien asianajajien saatavuutta.

Ammatillisen osaamisen vahvistaminen auttaisi myös lyhentämään oikeusprosessien kestoa. Osaamisessa oleva puute on yksi este oikeussuojan hakemiselle tuomioistuimissa, mikä vahvistettiin vuonna 2011 julkaistussa FRA:n raportissa ”Access to justice in Europe: an overview of challenges and opportunities” (Oikeussuojakeinojen saatavuus Euroopassa: yleiskatsaus haasteisiin ja mahdollisuuksiin) sekä kenttätutkimuksen tuloksissa.

Päätelmät

Tietosuojaloukkauksen uhrien käytettävissä olevia oikeussuojakeinoja ja niiden laatua voidaan parantaa EU:ssa monin tavoin. EU:lla, sen jäsenvaltioilla ja yksittäisillä tietosuojaviranomaisilla on kaikilla oma tehtävänsä kehittää oikeussuojakeinojen tarjoamisessa sovellettavaa nykyistä lähestymistapaa.

EU:n toimielinten asema on tältä osin erityisen tärkeä. Euroopan komissio on ehdottanut asetusta, jossa määritetään EU:n yleinen tietosuojakehyys. Ehdotetulla kehyksellä pyritään yhdenmukaistamaan tietosuojalainsäädäntöä EU:n eri jäsenvaltioissa sekä vahvistamaan kansallisten tietosuojaviranomaisten kykyä oikaista loukkauksia. On oleellista, että tietosuojaviranomaiset ovat riippumattomia ulkopuolisesta valvonnasta niin määrärahojen jakamisen ja käyttämisen kuin henkilöstön palvelukseen ottamisen osalta. Tällainen riippumattomuus on erityisen tärkeää, sillä tietosuojaviranomaisten on puututtava myös valtion tekemiin tietosuojaloukkauksiin. Lisäksi niillä on oltava käytössään sopivat menettelyt, riittävät valtuudet ja asianmukaiset resurssit – pätevät ammattilaiset mukaan luettuina – jotta ne voivat käyttää näitä menettelyjä ja valtuuksia.

EU:n pitäisi pyrkiä lisäämään sellaisten kansalaisjärjestöjen ja riippumattomien elinten rahoitusta, jotka auttavat tietosuojaloukkauksen uhreja hakemaan oikeussuojaa. Jotta tietosuojaloukkauksen uhrien kykyä nostaa kanteen voittoon vahvistetaan, EU:n pitäisi harkita asiavaltuutta koskevien

säännösten höllentämistä, niin että yleisen edun puolesta toimivat järjestöt voivat nostaa kanteen ja jotta ryhmäkanteen nostamisesta tulisi mahdollista.

EU:n jäsenvaltiot voivat auttaa parantamaan olemassa olevia tietosuojamekanismeja. Ne voivat toteuttaa toimia kansalaisten tietoisuuden lisäämiseksi tietosuojarikkomustapauksissa käytettävissä olevien kantelumekanismien olemassaolosta ja toimivuudesta sekä kantelijoille tukea tarjoavien kansalaisjärjestöjen olemassaolosta ja toiminnasta. Jäsenvaltioiden pitäisi myös pyrkiä vahvistamaan tuomareiden ja asianajajien ammattitaitoa tietosuojan alalla järjestämällä koulutusta ja painottamalla tietosuojakysymyksiä oikeustieteellisen alan koulutusohjelmissa. Oikeudellisen edustuksen laadun ja saatavuuden varmistamisen lisäksi tämä auttaisi lyhentämään menettelyjen kestoja, joka nousi kenttätutkimuksessa esille oikeussuojan hakemisen esteenä.

Tietosuojaviranomaiset ovat merkittävä osa EU:n perusoikeusjärjestelmää. On tärkeää, että oikeussuojakeinoja hakevat myös tunnistavat ne sellaisiksi. Tietosuojaviranomaisten pitäisi keskittyä lisäämään tietoa olemassaolostaan ja asemastaan ja kehittää julkista kuvaansa tietosuojaa koskevan perusoikeuden riippumattomana valvojana. Niiden pitäisi myös pyrkiä tiiviimpään yhteistyöhön muiden perusoikeuksien valvojien, kuten tasa-arvoelinten, ihmisoikeuksia puolustavien elinten ja kansalaisjärjestöjen kanssa.

Varsinaisessa raportissa ”Access to data protection remedies in EU Member States” (Tietosuojaan liittyvien oikeussuojakeinojen saatavuus EU:n jäsenvaltioissa) tarkastellaan tietosuojaloukkausten luonnetta ja tuodaan esille esteitä, joita tietosuojaloukkauksen uhrin kohtaavat oikeussuojaa hakiessaan. Tässä FRA:n yhteiskunta- ja oikeustieteellisessä hankkeessa analysoidaan EU:n 28 jäsenvaltion tietosuojajärjestelmiä ja 16 jäsenvaltiossa tehtyjä haastatteluja, sekä tuodaan esille haasteita, joita oikeussuojaa hakevilla henkilöillä on edessään. Tutkimuksen tuloksia käytetään taustatietona Euroopan komission toimissa, joilla pyritään uudistamaan ja vahvistamaan kattavasti EU:n tietosuojajärjestelmää.

Lisätietoja

FRA:n raportti ”Access to data protection remedies in EU Member States” (Tietosuojaan liittyvien oikeussuojakeinojen saatavuus EU:n jäsenvaltioissa) on saatavana kokonaisuudessaan osoitteessa: <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/access-data-protection-remedies-eu-member-states>

Lisätietoja tietosuojakysymyksiin liittyvästä FRA:n toiminnasta on saatavana osoitteessa: <http://fra.europa.eu/en/theme/data-protection-privacy>

Julkaisutoimisto

© Euroopan unioni, 2013
Photo: © SXC

FRA – EUROOPAN UNIONIN PERUSOIKEUSVIRASTO

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Wien – Itävalta
P. +43 158030-0 – F. +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency

